Багатомовні великі мовні моделі (LLM) і їхні упередження щодо України та війни з Росією: аналіз і виклики

Віктор БЕДЬ,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор, академік
Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород, 16 вересня 2025 р.

Анотація

У статті аналізується ступінь упередженості великих мовних моделей (LLM) щодо України та війни з Росією на основі дослідження Texty.org.ua та OpenBabylon [1], [2], а також інших академічних і аналітичних джерел [3]–[12]. Виявлено, що значна частина моделей відтворює проросійські та прокитайські наративи або уникає чітких відповідей у питаннях історії, ідентичності, геополітики. Доведено, що російсько-українська війна (2014–2025) не є регіональним конфліктом, а глобальною геополітичною війною [9], [10], яка становить загрозу не лише для України, але й для демократичного

світу. РФ, Китай, Північна Корея та Іран використовують досягнення у сфері штучного інтелекту для військових цілей і поширення тоталітарних ідеологій [4]–[7]. Водночас Україна програє через відсутність державної ідеології [13], [21], слабкість дипломатії [16]–[18], недооцінку гуманітарної складової освіти [19], [20] та брак власних конкурентних ШІ-інструментів [14], [15]. У статті сформульовано прогнози та рекомендації для подолання цих викликів.

Ключові слова: великі мовні моделі, упередження, війна в Україні, російська пропаганда, китайська пропаганда, штучний інтелект, геополітика, гуманітарна освіта.

Abstract

The article analyzes the bias of large language models (LLMs) towards Ukraine and Russia's war, based on the study by Texty.org.ua and OpenBabylon [1], [2], as well as other academic and analytical sources [3]–[12]. It demonstrates that the Russia–Ukraine war (2014–2025) is not a regional conflict but a global geopolitical war [9], [10], threatening not only Ukraine but the democratic world. Russia, China, North Korea, and Iran employ artificial intelligence not only on the battlefield but also as a tool for spreading imperial, communist, and totalitarian ideologies [4]–[7]. Many LLMs reproduce pro-Russian or pro-Chinese biases, reflecting these ideological pressures. Ukraine, however, remains vulnerable due to the absence of a state ideology [13], [21], weak diplomacy [16]–[18], lack of competitive AI systems [14], [15], and insufficient development of the humanities [19], [20]. The article provides analytical insights, forecasts, and recommendations to overcome these challenges.

Keywords: large language models, bias, war in Ukraine, Russian propaganda, Chinese propaganda, artificial intelligence, geopolitics, humanities.

Вступ

У контексті повномасштабної війни Росії проти України (2014 – 2025), питання, як великі мовні моделі формують або відображають інформаційні наративи, набуває критичної ваги. Вони інтегруються у журналістику, освіту, політику, і тому впливають на глобальне сприйняття історії та сучасності [1], [6].

Мета статті — оцінити характер і ступінь упередженості LLM, визначити причини й наслідки їхніх викривлень, а також виробити рекомендації для України та демократичного світу.

Огляд літератури

- Дослідження Texty.org.ua / OpenBabylon виявило, що з 27 відкритих LLM найменше проросійських наративів давали канадські та французькі моделі, найбільше — китайські [1], [2].
- Інші праці (Rogers & Zhang, 2024; CEPA; CSIS) підтверджують координацію РФ і КНР у глобальному інформаційному просторі [3]–[5]. - Статті в PNAS Nexus і Defense & Security Analysis показують, що генеративний ШІ активно використовується для пропаганди та інформаційної війни [6], [7].
- Аналіз соцмереж, Twitter і Telegram підтверджує масштабне поширення проросійських меседжів через автоматизацію та бот-мережі [8]–[10].

Методологія

Використано порівняльний аналіз результатів досліджень LLM, тематичний розподіл (історія, ідентичність, геополітика, інформаційна безпека), а також оцінку впливу пропагандистських систем РФ і КНР на глобальний контент.

Додатково враховано українські урядові документи та аналітику з регулювання ШІ [13]–[15].

Імперсько-російська та китайська ідеологічна експансія

Ідеологія та пропаганда Російської Федерації та Китайської Народної Республіки поширюються далеко за межі їхніх державних кордонів, формуючи глобальну інфраструктуру впливу [3]–[5]. Ця експансія має кілька взаємопов’язаних вимірів:

1. **Дипломатичний вимір.**
   - Російська Федерація активно використовує концепцію «русского міра» як інструмент «м’якої сили», засіб дезінформування світової спільноти та механізм дипломатичного тиску, просуваючи проросійські меседжі у міжнародних організаціях, а також у двосторонніх і багатосторонніх відносинах. За своєю сутністю ця концепція є непримиренно імперською, загарбницькою, агресивною та посткомуністичною ідеологією. Саме тому вона органічно зближує сучасну тоталітарну Росію з комуністичною Китайською Народною Республікою на рівні міжнародної політики, ідеології, пропаганди та стратегічної співпраці.
   - Китайська Народна Республіка просуває ідеологему «спільноти спільної долі людства» (Community of Common Destiny), яка на практиці підмінює універсальні принципи демократії власним авторитарним

баченням світоустрою. Паралельно, проводячи політику правлячої Комуністичної партії Китаю, керівництво КНР на чолі з Сі Цзіньпіном чітко базує свою внутрішню та зовнішню стратегію на тоталітарній комуністичній ідеології, що поєднує марксизм-ленінізм, настанови Мао Цзедуна та сучасну доктрину «соціалізму з китайською специфікою». Її реалізація супроводжується системними порушеннями прав людини та політичними репресіями — переслідуванням уйгурів, придушенням опозиції, тиском у Тибеті та Гонконзі. Така практика органічно співпадає з діями сучасного російського тоталітарного режиму, що робить обидві держави ідеологічно спорідненими у своєму прагненні підміняти свободу та демократію диктатом і репресіями.

- Обидві держави координують інформаційні та дипломатичні кампанії, спрямовані на підрив легітимності та єдності міжнародних союзів — насамперед НАТО та ЄС. Вони просувають альтернативний авторитарний «світопорядок», ставлячи під сумнів принципи демократії, прав людини й міжнародного права. Така синхронізація дій Росії та Китаю у глобальному просторі створює системну загрозу для стабільності демократичного світу.

2. **Освітньо-науковий вимір.**
    - Росія фінансує «фонди підтримки співвітчизників» та «православні центри», через які поширює ідеї культурної та історичної спільності з Україною та іншими пострадянськими країнами. Одночасно в освітньому та науковому процесі всередині РФ системно впроваджується єретична й імперська ідеологія «русского міра», яка стає основою нових програм і підручників. Ідеологізація російської освіти та науки призводить до перекручення історії, підміни понять свободи й демократії «державними цінностями» та легітимізації агресивної політики Кремля, що створює небезпеку поширення таких наративів і за межами Росії.
    - Китай через мережу Інститутів Конфуція та освітніх програм у Європі та світі поширює вигідні йому наративи, створюючи образ культурної співпраці й відкритості. Водночас у цих ініціативах свідомо замовчуються цензура, політичні репресії та порушення прав людини, що є наслідком комуністичної тоталітарної ідеології. Сучасна доктрина «соціалізму з китайською специфікою» використовується як прикриття для легітимізації авторитарної системи, тоді як на практиці відбувається придушення опозиції, переслідування уйгурів, тиск на Тибет і Гонконг. Таким чином, освітня та культурна експансія КНР стає

складовою глобальної пропагандистської політики, спрямованої на приховування справжньої сутності режиму.

- Додатково, у сфері штучного інтелекту та мовних систем Росія та Китай прагнуть задавати ідеологічні рамки досліджень, цілеспрямовано інтегруючи у навчальні корпуси перекручені історичні, політичні та культурні матеріали. У Росії це проявляється через нав'язування імперської концепції «русского міра», у Китаї — через поєднання комуністичної догми та контрольованих академічних практик. У результаті ШІ та пов'язані з ним технології стають не інструментом розвитку науки й свободи думки, а механізмом ідеологічного контролю та експорту пропаганди у глобальний інформаційний простір.

3. **Культурно-інформаційний вимір.**
    - Російські медіа-ресурси («Sputnik», «RT», низка афілійованих сайтів та мережевих платформ) систематично поширюють дезінформацію про Україну, намагаючись зобразити її як «неспроможну державу», розколоте суспільство та залежний від Заходу політичний проєкт. Основними темами є дискредитація українського уряду, заперечення права українців на самостійну державність, нав'язування псевдопропаганди про те, що росіяни й українці — це одна і та сама нація (народ), що не відповідає дійсності ні в етнічному, ні в історичному сенсі, маніпуляції історичними фактами та виправдання агресії РФ. Ці медіа діють у координації з бот-мережами та анонімними каналами в соцмережах, що підсилює ефект дезінформації та дозволяє Росії створювати ілюзію «альтернативної правди» для світової аудиторії.
    - Китайські державні ЗМІ («China Daily», «Global Times» та інші офіційні видання) систематично просувають меседжі про «багатополярний світ», який подається як альтернатива західній демократичній моделі. У цьому контексті вони намагаються легітимізувати російські інтереси у Східній Європі, представляючи агресію РФ проти України як «захист від НАТО» або «право Росії на власну сферу впливу». Публікації таких медіа свідомо замовчують воєнні злочини РФ, натомість формують образ України як «маріонетки Заходу» та просувають наратив про «цивілізаційний конфлікт». У поєднанні з російськими інформаційними потоками це створює синхронізований дискурс, спрямований на підрив міжнародної підтримки України та

посилення антизахідних настроїв у країнах Азії, Африки й Латинської Америки.

- Координація російських та китайських інформаційних потоків створює ефект «підсилення», коли одна й та сама дезінформація відтворюється різними джерелами, набуваючи вигляду «альтернативної правди». Завдяки такій синхронізації антиукраїнські й антизахідні меседжі одночасно поширюються у різних регіонах світу, формуючи ілюзію широкої міжнародної підтримки позицій Москви й Пекіна. Цей механізм діє як багаторівнева інформаційна операція: від офіційних державних ЗМІ до бот-мереж і «незалежних» медіаплатформ. У підсумку формується небезпечна пропагандистська екосистема, здатна впливати на громадську думку, підривати довіру до демократичних інституцій, дезінформувати міжнародну спільноту та послаблювати підтримку України. Така методика спрямована не лише на виправдання агресії РФ, а й на розширення політики розділення — як між державами, так і всередині них, через нав'язування неправдивих ідеологічних конструкцій.

4. Релігійно-церковний вимір.

- Російська Православна Церква (РПЦ), як у межах Російської Федерації, так і за кордоном через свої структури — зокрема у вигляді так званої «Української Православної Церкви» Московського патріархату в Україні, — перетворилася на невід'ємну складову російської державної ідеології та пропаганди єретичного й імперського «русского міра». Вона системно задіюється російськими спецслужбами як інструмент впливу та гібридної війни, прикриваючись релігійною оболонкою. Авторитет Церкви у цьому випадку свідомо експлуатується для виправдання агресії, легітимізації війни й просування імперської політики Кремля, що становить пряму загрозу не лише для України, але й для цілісності та авторитету світового православ'я.

  Крім того, через міжрелігійні контакти та «діалоги», організовані під егідою РПЦ, Москва намагається поширювати свій вплив і на інші центри світових релігій — зокрема, на Римсько-Католицьку Церкву, ісламські громади та окремі протестантські об'єднання. Такі спроби спрямовані на формування «антизахідних» і «антидемократичних» альянсів у духовній сфері, поєднаних із гібридною тактикою дезінформації. При цьому РПЦ намагається тримати Римсько-Католицьку Церкву у полі свого впливу, використовуючи формат «діалогу», але водночас у власному інформаційному просторі піддає її

критиці та знецінює її авторитет. Така подвійна політика має на меті послаблення єдності християнського світу, підрив довіри до України та виправдання агресії РФ у глобальному релігійному дискурсі.

- Через структури РПЦ за кордоном систематично просувається наратив «духовної єдності з Росією», що прямо загрожує українській церковній незалежності та глобальному авторитету Православної Церкви. Під керівництвом політичного центру в Москві та під контролем спецслужб РФ РПЦ проводить агресивну кампанію проти автокефалії Православної Церкви України, намагаючись блокувати її діяльність і міжнародне визнання. Для досягнення цієї мети Кремль через РПЦ ініціював штучний розкол у Вселенському Православ'ї, спрямований проти Константинопольської Православної Церкви та інших древніх патріархатів. Особливо це проявилося після надання Томосу про автокефалію ПЦУ (2019), коли РПЦ розірвала євхаристійне спілкування з Константинопольським патріархатом і розгорнула масштабну інформаційно-пропагандистську кампанію дискредитації Вселенського патріарха.

  Паралельно РПЦ почала створювати власні паралельні структури у світі як інструмент тиску та розколу. Так, було засновано «екзархат» РПЦ у Туреччині, «Патріарший екзархат Африки» на території, що належить до юрисдикції Александрійського патріархату, а також розширено присутність у Західній Європі. Такі дії спрямовані на підрив канонічного порядку та послаблення авторитету древніх патріархатів (Константинопольського, Александрійського, Антіохійського, Єрусалимського).

  Таким чином, РПЦ діє не як духовна спільнота, а як геополітичний інструмент Кремля, використовуючи церковний простір для реалізації імперської стратегії Росії у світі, дестабілізації Вселенського Православ'я та поширення ідеології «русского міра».
- Китай у свою чергу послідовно намагається контролювати релігійні громади, підпорядковуючи їх ідеології Комуністичної партії Китаю. Держава створює власні «офіційно визнані» церковні структури, зокрема Китайську патріотичну католицьку асоціацію, яка перебуває під прямим наглядом партійних органів і відокремлена від Ватикану. Аналогічна практика існує й у відношенні до протестантських і буддійських громад, які зобов'язані діяти в межах так званих «патріотичних асоціацій». Особливо жорсткий контроль здійснюється над мусульманським населенням, насамперед уйгурами у Сіньцзяні, де масово застосовуються репресії, інтернування в таборах «перевиховання» та примусова асиміляція.

Офіційна політика «сінізації релігії» передбачає адаптацію всіх конфесій до вимог партійної ідеології, включаючи внесення змін у богослужбові тексти, підпорядкування духовенства державним структурам та поширення пропагандистських меседжів у релігійному середовищі. У результаті релігія в КНР стає не простором свободи віри, а інструментом зміцнення тоталітарного режиму. Така модель становить небезпечний прецедент для світу, адже легалізує ідею повного підпорядкування духовного життя політичній владі й може стати прикладом для інших авторитарних держав, які прагнуть обмежити релігійну свободу.

5. Глобальні загрози.

- Викривлені уявлення про історію України, її націотворення, державність і церковне життя формуються як складова широкої та багаторівневої інформаційної війни, яку ведуть Російська Федерація та Китайська Народна Республіка. Її мета полягає не лише у дискредитації української нації, але й у знищенні авторитету демократичних цінностей у світі.
- Поєднання російської агресивної пропаганди та китайського «економічно-інформаційного впливу» створює гібридну систему маніпуляції глобальними процесами. Москва зосереджується на воєнно-ідеологічному вимірі, поширюючи наративи «русского міра» і виправдовуючи агресію, тоді як Пекін — на економічному, дипломатичному та культурному вимірах, легітимізуючи авторитарний «багатополярний світ» і приховуючи власні репресії. Разом ці стратегії утворюють єдиний пропагандистський фронт, який підриває міжнародний правопорядок.
- У результаті демократичні суспільства стають дедалі більш вразливими до нав’язування «альтернативних правд». Така дезінформаційна політика формує сумніви у легітимності демократичних інститутів, послаблює підтримку України на міжнародній арені та може призвести до виправдання воєнної агресії, руйнування механізмів колективної безпеки й знецінення норм міжнародного права.
- Таким чином, ідеологічна експансія РФ і КНР давно вийшла за межі їхніх національних інтересів і перетворилася на глобальну загрозу. Вона становить небезпеку для ідентичності та майбутнього України, для стабільності європейського простору і для всієї системи демократичного світоустрою, закладаючи передумови до посилення тоталітарних альянсів у XXI столітті.

Втрата України у сфері державної ідеології

Україна досі не має законодавчо закріпленої державної ідеології — Української національної ідеї, — що істотно знижує її інформаційний та політичний вплив як усередині держави, так і особливо у світовому просторі [13], [21]. Відсутність чітко сформульованої ідеологічної основи робить Україну вразливою до зовнішніх маніпуляцій та дозволяє ворогам нав'язувати власні інтерпретації історії, культури та сучасної політики.

Поряд із цим очевидними є прояви слабкості діяльності української дипломатичної служби навіть у демократичних країнах. Вони залишаються недостатньо поінформованими не лише про справжню природу російської агресії, але й про правдиві історичні етапи становлення та розвитку давньої української цивілізації, а також про багатотисячолітній історичний процес українського націотворення, державного й церковного будівництва.

Не менш критичною є й ситуація зі спецслужбами України, які не створили належної та дієвої контрпропагандистської інфраструктури і не забезпечили ефективної системної протидії поширенню різнопланових ворожих наративів (насамперед російських, а також китайських, угорських та інших) у світі [16]–[18]. У результаті Україна часто реагує на інформаційні та пропагандистські виклики запізно й оборонно, замість того щоб проактивно формувати власний національний ідеологічний і культурно-цивілізаційний дискурс.

Ці негативні тенденції проявляються як усередині самої української держави, так і на міжнародному рівні, послаблюючи її позиції у глобальній боротьбі за правду, справедливість і визнання української національної ідентичності.

Відсутність конкурентних українських ШІ-інструментів

Попри ухвалення Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні на 2023–2030 рр. [14], оприлюднення «Білої книги» Міністерства цифрової трансформації [15] та низку ініціатив на кшталт Digital State [20], Україна досі не створила власних потужних великих мовних моделей (LLM), здатних інтегрувати українську національну ідею, як державну ідеологію, у глобальний інформаційний простір [11], [12], [21].

Головна причина полягає у провалі впровадження на державному рівні Української національної ідеї в усіх її складових — політичній, культурній, освітній, науковій, інформаційній та технологічній. Без цього будь-які стратегічні документи чи окремі цифрові ініціативи залишаються декларативними. Україна не має цілісного національного ідеологічного

фундаменту, на який можна було б спиратися у сфері штучного інтелекту та цифрових трансформацій.

У той час як Росія та Китай активно розробляють ідеологічно контрольовані ШІ-системи, що відтворюють їхні імперські й тоталітарні концепції, Україна залишається залежною від західних технологій і чужих інформаційних рамок. Відсутність суверенних українських LLM обмежує можливості захищати національні інтереси в інформаційній сфері, дозволяє ворогам нав'язувати чужі інтерпретації історії та сучасності й послаблює позиції держави у глобальних цифрових процесах.

Ключовими проблемами залишаються: недостатнє фінансування досліджень і розробок у сфері ШІ; відтік висококваліфікованих кадрів; відсутність комплексної координації між державою, науковими інституціями та бізнесом; слабка інтеграція гуманітарного, історико-культурного та ідеологічного компонентів у цифрові проєкти. У результаті Україна ризикує остаточно втратити шанс на формування власного інформаційного простору в епоху глобального штучного інтелекту.

Таким чином, поки Українська національна ідея не буде визнана і впроваджена як державна ідеологія та не стане підґрунтям для розвитку національних цифрових технологій, зокрема конкурентних мовних моделей, країна залишатиметься на периферії світових технологічних процесів. У той час її вороги активно використовуватимуть ШІ для поширення агресивної пропаганди, виправдання війни та утвердження власних тоталітарних ідеологій.

Російсько-українська війна (2014–2025) як геополітична війна

Російсько-українська війна (2014–2025) — це не «регіональний конфлікт», як намагається представити Москва, а глобальна геополітична війна, спрямована проти демократії, міжнародного правопорядку та основоположних принципів міжнародного права [9], [10]. Її масштаб і наслідки виходять далеко за межі Східної Європи, оскільки вона стала точкою зіткнення двох світоглядних систем — демократичного світу та блоку авторитарних і тоталітарних режимів.

Російська Федерація веде цю війну не лише військовими засобами, а й через тотальну інформаційну, ідеологічну та релігійну агресію, використовуючи концепцію «русского міра» як духовно-політичне виправдання окупаційної

політики. Китайська Народна Республіка, Північна Корея та Іран виступають стратегічними союзниками Кремля, координуючи зусилля у сфері дипломатії, економіки, військової підтримки та пропаганди.

Штучний інтелект у цьому контексті використовується як новітня зброя: від автоматизованих систем аналізу й управління бойовими діями до інструментів пропаганди, дезінформації та маніпуляції громадською думкою [6], [7]. Застосування ШІ дозволяє ворогам України поширювати викривлені наративи глобальною мережею, маскувати воєнні злочини та легітимізувати агресію.

Таким чином, російсько-українська війна — це геополітичне протистояння світових масштабів, яке визначає майбутнє демократії, безпеки та міжнародного правопорядку у XXI столітті. Поразка України означатиме послаблення всієї системи демократичного світу, тоді як її перемога стане запорукою збереження цивілізаційних основ глобальної свободи.

Використання ШІ тоталітарними режимами

Тоталітарні держави активно інтегрують штучний інтелект у військову, кібернетичну, інформаційну та пропагандистську сфери [4], [7]. Для Росії, Китаю, Північної Кореї та Ірану ШІ стає не лише інструментом технологічного розвитку, а передусім зброєю у глобальній війні за вплив.

У військовій сфері штучний інтелект застосовується для розробки систем автоматизованого управління військами, аналізу розвідданих, навігації безпілотників та високоточної зброї. У перспективі це підвищує загрозу неконтрольованого застосування летальних автономних систем, які можуть порушувати міжнародне гуманітарне право.

У кібернетичній сфері тоталітарні режими використовують ШІ для організації масштабних атак на критичну інфраструктуру, зламу урядових і військових мереж, викрадення даних і паралізації інформаційних систем. Російські й китайські хакерські угруповання, підтримувані державами, поєднують кіберзброю з інструментами машинного навчання, що робить їхні атаки швидшими, точнішими та більш масштабними.

В інформаційній та пропагандистській сферах ШІ стає механізмом масового виробництва й поширення дезінформації. Генеративні моделі використовуються для створення фейкових новин, підроблених зображень і відео (deepfakes), автоматизованого ведення бот-мереж і маніпуляцій у соцмережах. Це дозволяє Кремлю, Пекіну та їхнім союзникам поширювати потрібні наративи глобальною мережею, створюючи ілюзію «альтернативної правди» та підриваючи довіру до демократичних медіа.

У релігійно-ідеологічному вимірі ШІ використовується як додатковий інструмент для просування державної ідеології — у випадку РФ це «русский мир», у КНР — доктрина «соціалізму з китайською специфікою». Алгоритми фільтрують інформацію, придушують опозиційні голоси й водночас підсилюють пропаганду, нав’язуючи контрольоване бачення історії, культури та духовності.

Особливу небезпеку становить і те, що навіть у демократичних країнах глобальні системи штучного інтелекту не завжди ґрунтуються на перевірених і повноцінних наукових та освітніх джерелах. Недостатня якість гуманітарної освіти, дефіцит об'єктивних досліджень і поширення неперевірених матеріалів призводять до того, що навчальні корпуси для ШІ формуються з похибками. Як наслідок, навіть створені в демократичному світі нейросистеми часто дають викривлені або неповні результати щодо історичних, геополітичних, державотворчих і релігійних процесів. Це особливо помітно у питаннях оцінки природи та масштабів російсько-української війни, її глобальної загрози та наслідків для світу.

Цими слабкими місцями вміло користуються тоталітарні режими. Росія та Китай не лише наповнюють власні ШІ-системи пропагандистськими й маніпулятивними матеріалами, але й активно інтегрують свої наративи у глобальний інформаційний та технологічний простір. Це дозволяє їм підривати довіру до демократичних інституцій і створювати ілюзію легітимності агресії та авторитарних моделей розвитку.

Таким чином, використання штучного інтелекту тоталітарними режимами створює небезпечний прецедент інформаційних і гібридних війн XXI століття. Йдеться не про саму технологію ШІ як таку, а про її свідомо підривне застосування авторитарними державами, які програмують і навчають підконтрольні їм нейросистеми на основі маніпулятивних, викривлених ідеологічних даних та інтегрують їх у глобальний інформаційний простір. У результаті це підриває міжнародну безпеку, загрожує глобальній стабільності й робить очевидною необхідність спільної, скоординованої відповіді демократичних держав. Така відповідь має включати не лише технологічні та безпекові заходи, але й відновлення ролі правдивої науки, якісної освіти та ідеологічного фундаменту демократичних суспільств у добу штучного інтелекту.

Гуманітарний вимір

Слабкість гуманітарної освіти та недостатній розвиток критичного мислення роблять суспільства вразливими до пропаганди й маніпуляцій [19], [20]. Це стосується не лише України, але й багатьох держав Європейського Союзу, де технологічний і економічний розвиток часто випереджає увагу до гуманітарної сфери.

В Україні відсутність системної державної політики у сфері гуманітарної освіти поєднується з провалом у впровадженні Української національної ідеї як державної ідеології. Це створює вакуум, який активно заповнюють чужі ідеологічні впливи, зокрема російські та китайські. Внаслідок цього значна частина суспільства залишається дезорієнтованою, позбавленою історичної тяглості та критичної оцінки подій, що посилює вразливість до зовнішніх інформаційних атак.

У країнах ЄС інша проблема: високий рівень матеріального добробуту й доступу до технологій не завжди супроводжується достатньою увагою до історії, філософії та релігійної культури. Це призводить до поверхневого сприйняття глобальних загроз, що дозволяє ворожим пропагандистським центрам інтегрувати свої наративи у публічний дискурс навіть демократичних суспільств.

Особливо небезпечним є те, що гуманітарна слабкість прямо впливає на якість інформаційних баз для навчання систем штучного інтелекту. Неперевірені матеріали, відсутність належної історико-культурної експертизи та деградація критичного мислення у суспільствах призводять до того, що навіть західні глобальні нейромоделі відтворюють похибки, перекручення чи неповні оцінки історичних, геополітичних та релігійних процесів. Цим уміло користуються тоталітарні режими, насичуючи інформаційний простір маніпулятивними даними й перетворюючи його на інструмент глобального ідеологічного тиску.

Таким чином, гуманітарний вимір стає критично важливою складовою інформаційної та національної безпеки. Лише поєднання якісної гуманітарної освіти, розвитку критичного мислення та закріплення Української національної ідеї як державної ідеології може забезпечити стійкість українського суспільства і посилити позиції демократичного світу в умовах глобального протистояння з тоталітарними системами.

Висновки і рекомендації

1. Російсько-українська війна (2014–2025) є не «регіональним конфліктом», а глобальним протистоянням демократії та тоталітаризму, фактично — повзучою Третьою світовою війною, що розгортається поетапно у гібридному форматі.

Вона стала точкою зіткнення двох світоглядних систем — демократичного світу та блоку авторитарних держав (РФ, КНР, КНДР, Іран), які координують

свої дії з метою підриву міжнародного правопорядку та прагнуть здобути світову гегемонію.

2. Значна частина великих мовних моделей (LLM) та інших інструментів штучного інтелекту, зокрема глобальні комерційні та відкриті системи, відображають і підсилюють тоталітарні іде**ологічні впливи Росії та Китаю.**

Це відбувається як через їхні контрольовані національні розробки, так і через використання слабкостей західних систем, що часто навчаються на неповних, неперевірених або викривлених джерелах. У результаті у світовому інформаційному просторі закріплюються спотворені оцінки історичних, геополітичних і релігійних процесів, якими вміло користуються тоталітарні режими.

3. Україна має невідкладно розбудувати власну державну ідеологію, закріпивши Українську національну ідею як ідеологічний фундамент державності [21].

Без цього країна залишатиметься вразливою до зовнішніх маніпуляцій і не зможе стати повноцінним суб'єктом у глобальному інформаційно-технологічному просторі.

4. Необхідно створити конкурентоспроможні українські системи штучного інтелекту (включно з LLM).

Вони мають базуватися на перевірених історичних, культурних і наукових даних, інтегрувати український світогляд і цивілізаційні цінності, а також поширювати правдиву інформацію про Україну у світі.

5. Потрібне суттєве посилення української дипломатії та спецслужб. Вони мають діяти проактивно, формувати міжнародний дискурс щодо природи російсько-української війни, а також забезпечувати ефективну контрпропагандистську інфраструктуру для протидії російським, китайським, угорським та іншим ворожим наративам.

6. Ключовим завданням є розвиток гуманітарної освіти та критичного мислення. Без відновлення ролі гуманітарних наук — історії, філософії, релігієзнавства, богослов'я, суспільствознавства**,** політології й права — Україна та демократичний світ залишатимуться вразливими до дезінформації й маніпуляцій.

7. Необхідна міжнародна координація демократичних держав у сфері ШІ та інформаційної безпеки.

Спільні стандарти, контроль за джерелами даних, захист від маніпуляцій у процесі навчання нейромереж і розробка механізмів етичного використання ШІ — ключові умови для збереження глобальної стабільності у XXI столітті.

Отже, перемога України у війні та створення власних конкурентних ШІ-інструментів, заснованих на державній ідеології — Українській національній ідеї, — є не лише завданням національної безпеки, але й ключовим чинником збереження демократичного світового ладу та належного цивілізаційного розвитку людства в епоху нового науково-технічного прогресу, що базується на досягненнях штучного інтелекту.

Список джерел

1. What does AI think about Ukraine? Exploring the biases of large language models — Texty.org.ua / OpenBabylon. URL: https://texty.org.ua/projects/115751/what-does-ai-think-about-ukraine-exploring-the-biases-of-large-language-models/ (дата доступу: 16.09.2025).

2. “27 AI Models Tested on Ukraine: Which Ones Spread Propaganda?” — Scroll.media. URL: https://scroll.media/en/2025/09/03/ai-about-ukraine/ (дата доступу: 16.09.2025).

3. The Russia–Ukraine War in Chinese Social Media: LLM Analysis Yields a Bias Toward Neutrality — Richard Rogers & Xiaoke Zhang. University of Amsterdam, 2024. URL: https://pure.uva.nl/ws/files/175312891/rogers-zhang-2024-the-russia-ukraine-war-in-chinese-social-media-llm-analysis-yields-a-bias-toward-neutrality.pdf (дата доступу: 16.09.2025).

4. Sino-Russian Convergence in Foreign Information Manipulation and Interference: A Global Threat to the US and Its Allies — CEPA, 2025. URL: https://cepa.org/comprehensive-reports/sino-russian-convergence-in-foreign-information-manipulation-and-interference/ (дата доступу: 16.09.2025).

5. Assessing the Impact of China-Russia Coordination in the Media and Information Space — CSIS, 2025. URL: https://www.csis.org/analysis/assessing-impact-china-russia-coordination-media-and-information-space
(дата доступу: 16.09.2025).

6. Generative propaganda: Evidence of AI's impact from a state-backed propaganda campaign — PNAS Nexus, 2025. URL: https://academic.oup.com/pnasnexus/article/4/4/pgaf083/8097936 (дата доступу: 16.09.2025).

7. Artificial Intelligence and Information Warfare in Major Power States — Lance Y. Hunter et al. Defense & Security Analysis, 2024. URL: https://doi.org/10.1080/14751798.2024.2321736 (дата доступу: 16.09.2025).

8. Automated multilingual detection of Pro-Kremlin propaganda in newspapers and Telegram posts — arXiv, 2023. URL: https://arxiv.org/abs/2301.10604 (дата доступу: 16.09.2025).

9. “A Special Operation”: A Quantitative Approach to Media Ecosystems' Coverage of the Russo-Ukrainian War — arXiv, 2022. URL: https://arxiv.org/abs/2210.03016 (дата доступу: 16.09.2025).

10. Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: NLP of Russian and Western Twitter Narratives — arXiv, 2025. URL: https://arxiv.org/abs/2506.01807 (дата доступу: 16.09.2025).

11. Benchmarking Multimodal Models for Ukrainian Language — arXiv, 2024. URL: https://arxiv.org/html/2411.14647v1 (дата доступу: 16.09.2025).

12. Sovereign Large Language Models: Advantages, Strategy, Risks and Opportunities — arXiv, 2025. URL: https://arxiv.org/html/2503.04745v1 (дата доступу: 16.09.2025).

13. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» № 3005-IX від 21.03.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3005-20 (дата доступу: 16.09.2025).

14. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні (2023-2030). URL: https://jai.in.ua/archive/2023/ai_mono.pdf (дата доступу: 16.09.2025).

15. Біла книга з регулювання ШІ в Україні — Мінцифри. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf (дата доступу: 16.09.2025).

16. Протидія російській дезінформації та пропаганді (новини КМУ). URL: https://www.kmu.gov.ua/news/protydiia-rosiiskii-dezinformatsii-ta-propahandi-

ukraina-ta-frantsiia-posyliuiut-spivpratsiu-u-sferi-stratehichnykh-komunikatsii (дата доступу: 16.09.2025).

17. Дослідження Центру стратегічних комунікацій та інформаційної політики про російські інформаційні операції. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/protidiya-rosijskij-propagandi-pro-zlochini-proti-ukrayinskih-ditej-u-centri-zahistu-prav-ditini-prezentuvali-doslidzhennya-pro-dezinformacijni-operaciyi-rosiyi (дата доступу: 16.09.2025).

18. Рекомендації VoxCheck та Центру протидії дезінформації РНБО для регіональних медіа. URL: https://zmina.info/news/dlya-regionalnyh-media-ta-vlady-stvoryly-rekomendacziyi-yak-protydiyaty-rosijskij-propagandi/ (дата доступу: 16.09.2025).

19. Посібник про відповідальне використання ШІ публічними службовцями — НАДС. URL: https://nads.gov.ua/news/prezentovano-posibnyk-pro-vidpovidalne-vykorystannia-shtuchnoho-intelektu-publichnymy-sluzhbovtsiamy (дата доступу: 16.09.2025).

20. Ініціатива «Україна формує стратегію розвитку ШІ» — Digital State UA. URL: https://digitalstate.gov.ua/uk/news/govtech/the-future-of-ai-in-ukraine-starts-here-join-the-survey (дата доступу: 16.09.2025).

21. Бедь Віктор. Українська національна ідея як основа державності, духовності та національної ідеології // м. Ужгород. Карпатський університет імені Августина Волошина, 01.07.2025 р. URL: https://kau.com.ua/wp-content/uploads/2025/07/Bed-V.-V.-Ukrainska-natsionalna-ideia.-Dopovil-na-konf.-28.11.2024-r.-Redaktsiia-01.07.2025-1-1.pdf (дата доступу: 16.09.2025).